

MEĐUNARODNO PRAVO KAO OSNOVA ARBITRAŽE DRŽAVNOG PITANJA BOSNE I HERCEGOVINE

Kristijan Bakić, mr

Rezime: *Međunarodna pozicija određene države ili državnog područja je jedan od konstitutivnih faktora, jer od međunarodnog priznanja i prihvatanja zavisi dali će neko državno područje postati međunarodnim subjekt. U slučaju Bosne i Hercegovine je to posebno važno, jer je ovo državno područje bilo predmet međunarodne pažnje u više navrata, počev od Berlinskog kongresa 1878.godine. Ovdje je međunarodno pravo kao determinanta posmatrana u širem kontekstu međunarodnih kongresa, konferencija, konvencija, djelovanja OUN, uticaja velikih sila itd. Kroz daljnji tekst pažnja je usmjerana na nekoliko bitnih aspekata procesa međunarodne arbitraže koji se odnosio na modeliranje unutrašnjeg uređenja države koji je završen usvajanjem Dejtonskog sporazuma koji danas predstavlja osnovu funkcionisanja države Bosne i Hercegovine.*

Ključne riječi: *Međunarodno pravo, Bosna i Hercegovina, arbitraža, državno uređenje*

Uvod

Dva osnovna elementa međunarodnog prava u arbitražnom procesu o državnom pitanju Bosne i Hercegovine bila su: 1.teritorijalni integritet, suverenitet i međunarodni integritet Bosne i Hercegovine i 2.unutrašnje državno uređenje Bosne i Hercegovine u skladu sa legitimnim interesima njenih državotvornih subjekata. Kriza državne vlasti, političkog sistema i međuzavisnost unutrašnjih i spoljnih faktora stvorili su razloge za međunarodnu arbitražu. Na realitetu Bosne i Hercegovine potvrdilo se da međunarodno priznanje nije dovoljno bez unutrašnje saglasnosti državotvornih faktora i da ukupna stabilnost države nije moguća bez djelovanja oba faktora. Etničke nacije su, svojim posebnim aktima, polazile od maksimalističkih ciljeva koji nisu prihvaćeni u međunarodnim odnosima. Bošnjaci su polazili od osnove da država bude unitarno organizovana i nezavisna. Srbi su polazili od osnove da država bude u sastavu Jugoslavije i da bude decentralizovana ili da bude konfederalno uređena. Hrvati su bili na poziciji da Bosna bude nezavisna i decentralizovana. Evropska zajednica je svojim aktima kroz *Konferenciju o Jugoslaviji*, kroz tumačenje *Badinterove komisije* i kroz arbitražni *Kutiljerov plan* nastojala da na miran način razriješi krizu u Bosni i Hercegovini, uvažavajući legitmne interese sve tri etničke nacije u kontekstu međunarodnog prava i evropskog sistema vrijednosti.

Arbitražni proces i modeliranje unutrašnjeg uređenja države

Kutiljerov plan, februar-avgust 1992. Godine - Ovaj plan je nastao u okviru *Konferencije o Jugoslaviji*, pod vodstvom predsjedavajućeg lorda Karingtona i bivšeg predsjednika portugalske vlade Žoze Kutiljera koji je u ime *Evropske zajednice* pregovarao sa liderima tri nacionalne partije: *Srpske demokratske stranke, Stranke demokratske akcije i Hrvatske demokratske zajednice* sredinom februara 1992. godine. Predstavnici Bošnjaka bili su za nezavisnu i decentralizovanu unitarnu državu u formi regija ili oblasti. Kod hrvatskih predstavnika dominirao je stav o nezavisnosti BiH od Jugoslavije i o organizaciji države koja ne bi bila unitarna. Kod srpskih predstavnika dominirao je stav o ostanku Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji kao optimalnom rješenju za sve tri etničke nacije. Predloženi plan imao je dva dijela, *ustavni i teritorijalni*, što je bila karakteristika i svih kasnijih planova.

Prvi dio obuhvatao je ustavnu problematiku, pod terminom: „*Izjava o principima za novo ustavno uređenje BiH*“. Sam naziv ukazuje na potrebu izmjene postojećeg uređenja i da Bosna ne može funkcionisati kao unitarna država. Planom se definiše demokratski balans između građanskog društva i etničke nacije, i princip ravnopravne nacionalne konstitutivnosti. „*Suverenost počiva na građanima muslimanske, srpske i hrvatske nacionalnosti, kao i drugih nacija i nacionalnosti koji to svoje pravo realizuju kroz građansku participaciju u konstitutivnim jedinicama i u centralnim organima Republike*“. Suverenost je na građaninu, što je suština građanskog društva i nacije, ali ta građanska suverenost je na „višem“ zajedničkom, konsocijativnom nivou koji se nadograđuje na osnovama etničkih nacija.

Drugi dio plana sadržavao je mape teritorijalnog razgraničenja između područja, kao integralnih dijelova tri nacionalna entiteta. Polazna osnova teritorijalnog razgraničenja bila je nacionalna struktura stanovništva, prema popisu iz 1991. godine, gdje su uzimani elementi apsolutne i relativne većine. Teritorijalno razgraničenje pojedinih teritorija (konstitutivnih jedinica) bilo bi povjereno šestočlanoj radnoj grupi (tri člana iz BiH i tri člana iz Evropske zajednice). Jedna etnička konstitutivna jedinica bila bi sastavljena od više teritorijalno nepovezanih područja (ukupno 16) tako da bi se državotvornost iskazivala kroz političku, a ne teritorijalnu cjelinu. Sarajevo kao glavni grad bi imalo poseban status.

Srpska konstitutivna jedinica obuhvatala je četiri teritorijalne cjeline: Krajinu, Semberiju, Birač-Romaniju i Hercegovinu sa dijelom Podrinja. Bošnjačka jedinica je obuhvatala tri teritorijalne cjeline: bihaćka Krajina, Sana i Centralna Bosna sa Sjevernom i dijelom Istočne Bosne. Hrvatska jedinica obuhvatala je devet teritorijalnih cjelina: Zapadna Hercegovina, Posavina i sedam manjih dijelova u Centralnoj Bosni i Krajini.

Srpski i hrvatski politički predstavnici su potpisali i prihvatili Kutiljerov plan, a bošnjački predstavnici su potpisali pa, nakon toga, povukli potpis i Kutiljerov plan je propao. Kao ilustracija razloga što Bošnjaci nisu prihvatili Plan, mogu poslužiti sljedeći stavovi: "...*Osnovna vodilja ovog dokumenta jeste da se nasilno uvede etnička komponenta i da na toj osnovi, preko noći, ukupno ustavno i teritorijalno ustrojstvo poprimi etnički predznak, čime je otvoren sukob i sa tradicijom identiteta BiH na jednoj strani, a isto tako i sa standardima savremenih demokratskih društvenih zajednica u domenu ljudskih prava i građanskih sloboda na drugoj strani*".¹¹⁵

Nakon neprihvatanja Kutiljerovog plana na Konferenciji o bivšoj Jugoslaviji u Londonu 26. i 28. avgusta 1992. godine Evropskoj zajednici priključila se i Organizacija ujedinjenih nacija tako da je daljna aktivnost međunarodne zajednice dobila znatno širu osnovu.

Vens –Ovenov plan, septembar 1992 – maj 1993. Godine - Nakon Konferencije o Jugoslaviji u Londonu nastavljen je pregovaračko-arbitražni proces o državnom pitanju Bosne i Hercegovine. Konferencija je iznova potvrdila međunarodni subjektivitet i državni integritet Bosne i Hercegovine, ali je naglasila i svoju privrženost demokratskom uređenju, što je značilo uvažavanje demokratske volje svih njenih naroda. Vens i Oven su kreirali naredni mirovni plan u četiri dijela koje su ponudili nacionalnim liderima iz BiH u periodu od januara do marta 1993. godine: *1. sporazum o Bosni i Hercegovini koji je obuhvatao ustavno uređenje i organizaciju državne vlasti; 2. sporazum o miru koji se odnosio na prekid neprijateljstava; 3. mapa razgraničenja teritorijalnih provincija i 4. sporazum o prelaznim rješenjima koji se odnosio na njegovu primjenu*. Za razliku od Kutiljerovog plana iza koga je stajala samo Evropska zajednica, Vens –Ovenov plan imao je podršku i Evropske zajednice i Organizacije ujedinjenih nacija.

Vens – Ovenov plan je takođe polazio od teritorijalnog integriteta i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, a predloženo je decentralizovano unutrašnje uređenje. Teritorija Bosne i Hercegovine bila bi podijeljena u deset provincija (regija, oblasti) na osnovu: *geografskih, ekonomskih, saobraćajnih i drugih sličnih kriterija*. U provincijama bi brojčano dominirala jedna od etničkih nacija: *provincije sa srpskom većinom, provincije sa muslimanskom većinom i provincije sa hrvatskom većinom*. U organizaciji državne vlasti primjenjen je princip podijeljenih nadležnosti. Na nivou Bosne i Hercegovine bile bi one državne funkcije koje su neophodne za ostvarivanje njenog međunarodnog subjektiviteta i teritorijalnog integriteta kao što su: *spoljni poslovi, međunarodna trgovina, dio poreza, državljanstvo*.

Oven-Stoltenbergov plan, juni-decembar 1993. Godine - Odbacivanjem Vens – Ovenovog plana, od strane srpskih predstavnika i srpskog naroda, uslijedio je novi plan koji su kreirali Robert Oven u ime Evropske zajednice i Torvald Stoltenberg (bivši ministar spoljnih poslova Norveške) u ime OUN. Prema ovom Planu, Bosna bi bila sastavljena od tri „*konstitutivne republike*“: *srpske, hrvatske i muslimanske* koje bi zajedno (dogovorom) definisale ustavnu osnovu – „*ustavnisporazum*“ - o uniji triju republika. Predloženo je teritorijalno razgraničenje u odnosu: *28 % bošnjačke teritorije, 17% hrvatske teritorije, i 52% srpske teritorije. Oblast Sarajeva imala bi 3% teritorije gdje bi 2% pripadalo bošnjačkoj a 1% srpskoj republici, a grad Mostar predstavljao bi posebnu zonu*. U razgraničenju teritorija bilo je više spornih pitanja kao što su: *Neum, Brčko, Mostar, Dobo*.

Kako je Vens-Ovenov plan bio neprihvatljiv za srpsku stranu, tako je Oven-Stoltenbergov bio neprihvatljiv za bošnjačku koja je odbila plan. Saglasnost hrvatskih i srpskih predstavnika nije pružala dovoljno legitimnosti za prihvatanje plana i on je odbačen, kao i predhodna dva. Planom je, u suštini, zagovaran model konfederativnog uređenja države, bez ustava kao najvišeg pravnog akta, a umjesto ustava postojao bi „ustavni sporazum“ o uniji tri konstitutivne republike. U cilju korekcije Oven-Stoltenbergovog plana Evropska unija pod uticajem Njemačke i Francuske je predložila da polazište teritorijalnog razgraničenja treba biti 33% teritorije za bošnjačku stranu. Na zasjedanju Savjeta ministara Evropske unije od decembra 1993. godine definisane su mape teritorijalnog razgraničenja republika u odnosu: *bošnjačka republika 33 % teritorije, hrvatska republika 17 % teritorije, srpska republika 49% teritorije*. Plan Evropske unije nije bio posebna cjelina, nego je predstavljao nadogradnju Oven-Stoltenbergovog plana. S obzirom na to da se rat vodio za teritorije, smatralo se da prvo treba teritorijalno razgraničiti tri zajednice, a zatim ući u fazu rješavanja ustavnih pitanja. Navedena korekcija Evropske unije je odbačena u februaru 1994. godine. Prednosti ovog plana u odnosu na prehodne obuhvataju nekoliko elemenata, i to: uveden je princip teritorijalnog razgraničenja etničkih zajednica, određena je veličina teritorija koje su predstavljale kompaktne cjeline; optimalno je riješeno pitanje etničke teritorijalne državnosti i ravnopravnost, jer je bi svaka nacija imala svoju etničku republiku-državu; Bosna i Hercegovina ne bi imala ustav niti snažne savezne institucije, bila bi zajednica etničkih država u formi konfederacije. Integritet i međunarodni subjektivitet Bosne nije bio zagarantovan; građanska komponenta je zanemarena i definisana je dominacija etničkih interesa; pravo etničkih republika na odvajanje značilo je legalizaciju disolucije Bosne i Hercegovine kao države.

Vašingtonski sporazum – mart 1994. godine. - Kapacitet Evropske unije i Ujedinjenih nacija u arbitraži državnog pitanja Bosne i Hercegovine bio je iscrpljen, što je nametalo potrebu aktivnijeg uključivanja Sjedinjenih Američkih Država. Prethodni ponuđeni planovi spadali su u kategoriju dobrih usluga kojima se nude modeli arbitražnog rješenja, a konačnu odluku o prihvatanju donose predstavnici tri naroda u Bosni i Hercegovini. Bilo je očigledno da je to neuspješan proces, jer bi svaki naredni plan bio odbijen od strane jedne od etničkih nacija u Bosni i Hercegovini.

¹¹⁵Begić, Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vencove misije do Dejtonskog sporazuma*, Izdanje: Bosanska knjiga i Pravni centar Fonda za otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1977. godine, str. 96.

Uključivanjem SAD u pregovarački proces uvedena su dva nova principa. Jedan princip odnosio se na način pregovaranja. Napuštena je taktika ponuđenih planova koje predstavnici tri naroda prihvataju ili neprihvataju i uveden je princip „*zajednički rad do konačnog rješenja*“. Sukobljene strane dobijaju pravo da aktivnije učestvuju u kreiranju plana, dobijaju mogućnost da u pripremi pregovora usaglašavaju bitna sporna pitanja, tako da zvanični pregovori predstavljaju finalizaciju plana na ranije dogovorenoj osnovi. Drugi princip može se uslovno nazvati „angažovana arbitraža“. Ovim principom, plan sadrži dva dijela: norme koje se odnose na ustavna rješenja i norme koje definišu subjekta primjene plana na terenu.

Početkom 1994. godine, *Sjedinjene Američke Države* su se aktivnije uključile u arbitražni proces vezan za Bosnu i Hercegovinu u dva osnovna pravca.

1. Rješavanje državnog pitanja BiH u dvije etape: a) rješavanje sukoba između Bošnjaka i Hrvata stvaranjem zajedničkog entiteta i b) rješavanje odnosa između hrvatsko-bošnjačkog entiteta i Republike Srpske.

2. Stvaranje novog realiteta na terenu pogodnog za donošenje opšteg i konačnog rješenja koje bi obuhvatalo oba entiteta i garantovalo integritet, kontinuitet i međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine. Sporazum je potpisan 18. marta 1994. godine u Vašingtonu, a sastojao se od četiri dijela: 1. Prijedlog ustava Federacije BiH; 2. Okvirni sporazum o uspostavljanju konfederalnih odnosa između Federacije BiH i Republike Hrvatske; 3. Sporazum o pristupanju Federacije Jadranskom moru kroz teritoriju Hrvatske i korišćenje luke Ploče i 4. Sporazum o tranzitu za Hrvatsku kroz teritoriju Federacije u području Neuma.

Plan Kontakt grupe, april-avgust 1994. godine. Ovaj plan polazio je od elemenata ranijih planova i imao je nove specifične sadržaje. Prva specifičnost je u subjektima i načinu vođenja pregovaračkog procesa. *Kontakt grupa*, osnovana 25. aprila 1994. godine, predstavljala je novi oblik međunarodne arbitraže državnih pitanja na prostoru bivše Jugoslavije, a činili su je predstavnici Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država, Rusije, Francuske i Njemačke. *Kontakt grupa* je, u periodu maj-juni, donijela dvije bitne odluke, kao polazišta budućeg arbitražnog procesa.

1. Preuzela je dokumenta *Vašingtonskog sporazuma*, kao integralni dio budućeg opšteg plana, i obavijestila predstavnike *Republike Srpske* da se i oni počnu prilagođavati posljedicama ovog Sporazuma, u pogledu budućeg statusa Republike Srpske;

2. Teritorija BiH je definisana od dva državna entiteta, Federacija BiH 49%, Republika Srpska 48% i distrikt Sarajevo 3%.

Navedenim odlukama potvrđuje se međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine i kontinuitet njenog postojanja kao međunarodnog subjekta.

Dejtonski sporazum i ustav Bosne i Hercegovine kao posljedica međunarodnog prava

Ženevski i Njujorški sporazum, septembar 1995. godine - Ovi sporazumi su nastali kao osnova Dejtonskog sporazuma i predstavljaju dva dijela jedne cjeline. Sporazumi supri akti koje su priznali predstavnici sve tri nacije u Bosni i Hercegovini i obuhvatalisu principe iz ranijih sporazuma, naročito Odluke *Kontakt grupe*. Principi predstavljaju vrijednosne ciljeve sporazuma, šta se želi postići određenim normama i to je „duh“ političko-pravnog akta bez koga norme ne bi imale smisla. Dio sadržaja budućeg opšteg plana prihvaćen je u Ženevi 8. septembra 1995. godine od strane velikih sila, susjednih država i predstavnika tri etničke nacije iz Bosne i Hercegovine. Sadržaj sporazuma u Ženevi dokazuje bitnost dvije konstante sa početka arbitražnog procesa: *kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine kao međunarodnog subjekta i izmijenjeno unutrašnje uređenje države*. Osim verifikovanja dva navedena temeljna elementa, bitno je i uvođenje međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava. Velika politička „bitka“ vodila se oko drugog principa *“Bosna i Hercegovina će se sastojati od dva entiteta”*.

Njujorškim sporazumom od 26. septembra 1995. godine nastavljena je nadogradnja Ženevskog pri čemu su usvojeni novi ustavni elementi.

1. *Parlament Bosne i Hercegovine* biće sastavljen od 2/3 iz Federacije BiH i 1/3 iz Republike Srpske, način odlučivanja kvalifikovanom većinom kroz entitetski veto. Napušten je model 2/3 odlučivanja Parlamenta iz plana *Kontakt grupe*.
2. *Predsjedništvo* će činiti tri člana (Srbin iz RS, Hrvat i Bošnjak iz FBiH) odlučivaće većinski, ali će postojati i veto na vitalni nacionalni interes. Redukovan je konsenzus kao način odlučivanja u odnosu na plan *Kontakt grupe*.
3. *Vlada* će imati onoliko ministara koliko bude potrebno. Napušten je model predsjednika i dva potpredsjednika.
4. Ustanovljen je *Ustavni sud* Bosne i Hercegovine, umjesto Suda Unije.
5. Prihvaćena je uloga OEBS-a u provođenje demokratskih i slobodnih izbora.
6. Posebna ustavna pažnja posvećena je principu vladavine prava (primjena ljudskih prava, sloboda kretanja, povratak izbjeglih, sloboda govora). Ženevskim i Njujorškim sporazumom ojačana je nadležnost institucija na nivou Bosne i Hercegovine i napušten je model konfederalnog uređenja države.

„Takozvani Dejtonski ustav je, ustvari, multilateralni međunarodni ugovor... To što je jedan međunarodni ugovor proglašen ustavom ne mijenja karakter osnovnog akta, ugovora“. ¹¹⁶Navedenim formalno-pravnim tumačenjem karakter pravnog akta se izvodi iz načina na koji je donesen, a ne iz sadržaja, ciljeva i interesa koje obuhvata. Druge teorije Ustav Bosne i Hercegovine poimaju kao „nametnuti, podareni“...koji „je stavljen u funkciju i proizvodi pravno dejstvo. Prema ovom shvatanju, Ustav je oktroisani, podareni, nametnuti akt, ali u Bosni proizvodi ustavno pravno dejstvo. Trebamo imati u vidu činjenicu da su, u vrijeme donošenja Dejtonskog sporazuma, postojala tri nacionalna državna entiteta s tri ustavna sistema i da nije postojala saglasna ustavna osnova za donošenje ustava Bosne i Hercegovine. U navedenoj realnosti međunarodna arbitraža bila je neophodna. „Ustav BiH je više međunarodni ugovor...O njemu se nisu izjašnjavali ni parlamentari entiteta, niti njihovi građani referendumom, te je po načinu donošenja „oktroisani ustav“. ¹¹⁷Izostajanje izjašnjavanja građana i parlamenata entiteta uslijedilo zbog toga što se oni nisu htjeli i nisu mogli izjasniti o jednom Ustavu Bosne i Hercegovine, nego su se izjašnjavali u okvirima svojih nacionalnih entiteta. Činjenica da, šesnaest godina nakon donošenja Dejtonskog sporazuma predstavnici tri etničke nacije još uvijek ne mogu da se usaglase ni o jednom bitnom ustavnom pitanju dokazuje, da takva saglasnost nije bila moguća ni 1995. godine. S obzirom na to, da je Sporazum „prevaziđen“, Bosni treba „novi“ ustav na „funkcionalnoj“, „građanskoj“ osnovi, „mehaničkog“ zbira: jedan čovjek-jedan glas (prema kome odlučuje brojana većina). Pozadina navedenog pristupa je državni unitarizam gdje se entiteti poimaju kao privremena kategorija. Pravna priroda Dejtonskog sporazuma je predmet različitih tumačenja, zavisno od interesa vladajućih političkih elita. S obzirom na to da predstavlja temelj i okvir funkcionisanja Bosne i Hercegovine, navedeni akt je „top tema“ partijskih lidera i državnih funkcionera. Naučna i stručna javnost iz oblasti ustavnog prava, međunarodnog prava i politikologije, dijelom je potisnuta na margine, a dijelom se priklonila „vladajućem“ mišljenju i „teorijski“ podržava ono što partijski lideri „fundiraju“.

Zaključak

Specifičnost Bosne je i u tome što njeno međunarodno priznanje predstavlja suštinski element državnosti, održivosti i stabilnosti države. Pravne norme i institucije za njihovu primjenu imaju mješoviti međunarodni i unutrašnji karakter tako da je teško razdvojiti unutrašnje i međunarodno pravo kada je riječ o Bosni i Hercegovini.

Dejtonski sporazum je po svojoj pravnoj prirodi, **međunarodna arbitraža velikih sila o državnom statusu i uređenju Bosne i Hercegovine**. U prilog tvrdnji da je dejtonski akt međunarodni arbitražni sporazum, a ne ugovor, kako ga brojni autori nazivaju, može poslužiti i činjenica da su u Dejtonskom sporazumu ugrađeni subjekti njegove primjene, kao integralni dio njegovog sadržaja. Prije zaključivanja Dejtonskog sporazuma međunarodna zajednica je, od početka jugoslovenske državne krize, djelovala kao posrednik i faktor njenog razrješenja. Da bi se ostvarili principi Dejtonskog sporazuma neophodno je zajedničko djelovanje međunarodne zajednice i domaćih političkih elita je nužno odgovorno djelovanje domaćih vladajućih političkih elita.

Međunarodna zajednica je od početka jugoslovenske krize imala aktivnu i konstruktivnu ulogu nudeći planove za Bosnu i tragajući za mirnim rješenjima njenog državnog statusa. Dejtonskim sporazumom izvršena je agregacija državne vlasti i očuvan je međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine.

Literatura

1. Begić, Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vencove misije do Dejtonskog sporazuma*, Izdanje: Bosanska knjiga i Pravni centar Fonda za otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1977.
2. Čavoški, K., *Od slova do duha Dejtona*, „Srpsko Oslobođenje“, Srpsko Sarajevo, 1999.
3. Mijanović, Gašo, *Sistem zaštite ustavnosti i zakonitosti u Republici Srpskoj*, Akademija nauka i umjetnosti RS, Naučni skup u Banja Luci, 1997.
4. Popović, Miljan, *Podjela nadležnosti između entiteta i institucija BiH*, Naučni skup, Banja Luka, Akademija nauka i umjetnosti RS, 2000.
5. Trnka, K., *Konstitutivnost naroda*, „Vijeće bošnjačkih intelektualaca“, Sarajevo, 2000.
 - Arbitražni mirovni planovi za BiH u period 1992-1995
 - Vašingtonski sporazum
 - Dejtonski sporazum
 - Ustav Bosne i Hercegovine

¹¹⁶Popović, Miljan, *Podjela nadležnosti između entiteta i institucija BiH*, naučni skup, Banja Luka, Akademija nauka i umjetnosti RS, 2000., .str. 54.

¹¹⁷Mijanović, Gašo, *Sistem zaštite ustavnosti i zakonitosti u Republici Srpskoj*, Naučni skup u Banja Luci 1997., Akademija nauka i umjetnosti RS, str.31.